

Intelektuālā īpašuma aizsardzība, cienot citus

IEVA ANDERSONE,
SORAINEN PARTNERE, ZVĒRINĀTA ADVOKĀTE

Diez vai uzņēmumam ir patīkami saņemt vēstuli no svešiem juristiem, īpaši, ja vēstulē norādīts, ka ir pārkāptas kādas nesaprotamas intelektuālā īpašuma tiesības, un vēl piedraudēts ar zaudējumu atlīdzības prasībām. Tomēr nereti šādas vēstules nākas rakstīt, kā arī palīdzēt klientiem, kas tādas ir saņēmuši. Atšķirībā no fiziska, taustāma īpašuma, par kura piederību parasti visiem viss ir diezgan skaidrs, intelektuālais īpašums tā daudzajās izpausmēs joprojām šķiet diezgan sarežģīti izprotams.

Bieži gadās situācijas, kad intelektuālā īpašuma tiesības tiek pārkāptas nezināšanas dēļ. Dažkārt, īpaši jauniem uzņēmumiem, šķiet, ka jebkurš intelektuālais īpašums, kas ir nepiesiets un nepieskatīts, noder, lai padarītu pievilcīgāku piedāvājumu saviem klientiem. Piemēram, ka varētu brīvi pievienot savam biznesam populārus apzīmējumus – apzīmēt savu sportu klubu kā CrossFit vai nokopēt internetā pieejamas slavenību fotogrāfijas izmantošanai uzņēmuma mārketingā. Tomēr, ja negribas saņemt vēstules no dusmīgiem juristiem, vērta padomāt, kā nepieļaut kļūdas, iedvesmojoties no citiem, un vienlaikus aizsargāt paša radīto.

In intelektuālais īpašums ietver tiesības uz izgudrojumiem, ko var pasargāt ar patentu, tiesības uz dizainu, preču zīmi vai ģeogrāfiskās izcelsmes norādi, kā arī autortiesības, ar kurām aizsargāto darbu loks ir ļoti plašs – ne tikai literāri un muzikāli darbi, bet arī datorprogrammas, skices, dažādi teksti. Aizsargātas ir izpildītāju (dziedātāju, mūziķu, aktieru) un producentu tiesības, kā arī komercnoslēpums, datu bāzes un zinātība.

Atkarībā no darbības nozares intelektuālais īpašums var veidot pat lielāko daļu uzņēmuma vērtības, tāpēc ir svarīgi rūpīgi uzturēt un aizsargāt savas intelektuālā īpašuma tiesības. Un ne mazāk svarīgi ir ievērot citu tiesības. Pārkāpumi uzņēmumam var radīt ne tikai materiālus zaudējumus civilprasību rezultātā, bet pat kriminālu vai administratīvu atbildību, kā arī ievērojami kaitēt reputācijai.

Pievērsīšos dažiem biežākajiem citu personu intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu veidiem, ar ko praksē nācies sastapties, kā arī dažiem vienkāršiem paņēmieniem savu tiesību aizsardzībai.

Datorprogrammas ir autortiesību objekts. Datorprogrammu lejupielāde, instalēšana un kopiju pavairošana ir uzskatāma par to reproducēšanu, tāpēc nepieciešama tiesību īpašnieka atļauja jeb licence. Pat ja programma ir instalēta un izmantota tikai īsu brīdi, bet pēc tam aizmirsta, arī tā ir reproducēšana. Tāpēc elementāras higiēnas jautājums ir pārbaudīt, vai uzņēmuma rīcībā ir licences attiecībā uz visām datorprogrammām, ko tas izmanto. Nereti datorprogrammu nelikumīga izmantošana uzņēmumā notiek, vadībai par to pat nezinot. Praksē esmu sastapies ar situācijām, kad darbinieks pats instalē savā datorā programmas, kuras uzņēmumā nav, vai, vēloties ietaupīt, nelikumīgi pavairo programmas kopijas.

Bieži vien datorprogrammu tiesību īpašnieki izvēlas savas tiesības īstenot, izmantojot policijas starpniecību un lūdzot ierosināt kriminālprocesu (kas ir iespējams, ja ar autortiesību pārkāpumu nodarīts būtisks kaitējums). Tad uzreiz iedarbojas Kriminālprocesa likuma noteikumi, ieskaitot fakta legālo prezumciju – ir uzskatāms par pierādītu, ka autortiesības ir pārkāptas, ja vien nav ticama izskaidrojuma vai pamatojuma šo tiesību iegūšanai vai izcelsmei. Un par darbinieku pārkāpumiem kriminālatbildība var tikt piemērota arī uzņēmuma valdes locekļiem.

Intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumi uzņēmumam var radīt ne tikai materiālus zaudējumus civilprasību rezultātā, bet pat kriminālu vai administratīvu atbildību, kā arī ievērojami kaitēt reputācijai.

Daži risinājumi, kā no šādiem uztraukumiem izvairīties:

- ierobežot darbinieku iespējas darba ierīcēs instalēt vai pārveidot programmas;
- noteikt atbildīgo personu;
- izstrādāt iekšējo kontroles sistēmu un veikt pārbaudes.

Savukārt, ja jūsu uzņēmums pats izstrādā datorprogrammas, sākotnējā aizsardzība notiek uzņēmuma iekšienē – parūpējoties, lai ir pienācīgi sakārtoti līgumi ar programmētājiem, it īpaši, ja tie nav darbinieki, bet apakšuzņēmēji. Jāuzrauga, lai citas personas var izmantot jūsu programmatūru tikai uz atbilstošu līgumu un licenču pamata. Ja programma ir plaši pieejama un potenciālo pārkāpumu risks augsts, ir pieejami IT rīki programmatūras lejupielādes uzraudzībai.

Preču zīme ir svarīgākais jēdziens, kas jāatceras, plānojot zīmola aizsardzību. Preču zīme ir apzīmējums, ko lieto, lai kādas personas preces vai pakalpojumus atšķirtu no citu personu piedāvājuma. Visbiežāk tas ir uzņēmuma vai produkta nosaukums, sauklis, logo, atpazīstamības zīme, bet dažkārt tā var būt pat krāsa vai skaņa. Piemēram, nesen Latvijas tiesas atzina, ka oranža krāsa ir reģistrējama kā preču zīme attiecībā uz biezpiena sieriem.

Tāpēc, ja jums ir zīmols, kuru vēlaties pasargāt, pirmais darbs ir padomāt par tā reģistrēšanu kā preču zīmi. Būtiski ir saprast, attiecībā uz kādiem produktiem zīme tiks lietota, jo preču zīme vienmēr tiek reģistrēta konkrētām precēm vai pakalpojumiem. Vēl pirms zīmola izveides rūpīgi jāpārbauda preču zīmju datubāzes, lai būtu droši, ka izvēlētais zīmols ir pietiekami unikāls. Ieteicams arī veikt tirgus izpēti, lai noskaidrotu, ar kādām preču zīmēm tirgū tiek piedāvāti līdzīgi produkti. Dažkārt arī neregistrētas preču zīmes var būt aizsargātas, tāpēc, piemēram, ja kāds ir izvēlējies jums interesantu zīmolu kā sava uzņēmuma vai produkta nosaukumu (bet vēl nav paspējis vai iedomājies reģistrēt preču zīmi), jābūt uzmanīgiem un labāk jāmeklē tālāk. Jāatceras – ja vēlaties reģistrēt citas personas zīmei identisku vai līdzīgu zīmi attiecībā uz identiskām vai līdzīgām precēm vai pakalpojumiem, ir ļoti ticams, ka agrākās zīmes īpašnieks pret šādu reģistrāciju iebildīs.

Savukārt citai personai piederošas preču zīmes lietošana var būt šīs personas tiesību pārkāpums. Preču zīmes īpašnieks, visticamāk, iebildīs, ja sāksiet lietot zīmolu, kas atgādina viņa reģistrēto preču zīmi. Piemēram, reiz kāds uzņēmums sāka lietot apzīmējumu *Black Balsam* savām balzama esencēm.

Tā kā *Black Balsam* ir reģistrēta preču zīme, kas pieder citam uzņēmumam, loģiski, ka zīmes īpašnieks iebilda un cēla prasību tiesā, tajā skaitā lūdzot gan izņemt no tirdzniecības produktu ar konkrēto etiķeti, gan iznīcināt visas pudeles. Cik saprotams no publiski pieejamās informācijas, tiesa prasību apmierināja, turklāt uzlika par pienākumu pārkāpējam samaksāt zaudējumu atlīdzību preču zīmes īpašniekam.

Tāpēc ir jābūt uzmanīgiem, kādus apzīmējumus lietojam, un jāpārbauda, vai tie jau nav reģistrēti kā preču zīme. Ja ir, tad tos nevar lietot vienkārši kā sava produkta apzīmējumu, piemēram, piedāvāt *CrossFit* tipa treniņus (jā, arī *CrossFit* ir reģistrēta preču zīme).

Š

is ir lielisks attēls un internetā pieejams – drīkst taču ņemt, vai ne? Biežākā atbilde – nē, nedrīkst, ja vien attēla autors to nav konkrēti atļāvis. Lai gan digitālais formāts padara attēlu viegli kopējamu un attēla atkārtota izmantošana nesagādā grūtības, izmantojot fotogrāfijas komercdarbībā, ir jāņem vērā autora mantiskās tiesības, kas ietver tiesības publicēt, izplatīt, pārveidot darbu, kā arī atļaut vai aizliegt sava darba izmantošanu un saņemt atlīdzību par tā izmantošanu.

Viens no biežāk pieļautajiem pārkāpumiem ir attēla autora tiesību ignorēšana. Uzņēmumi savās interneta vietnēs un sociālo tīklu profilos mēdz publicēt attēlus, kuru autors nav zināms, vai arī bez atļaujas nokopē pašu autoru internetā vai sociālo tīklu profilos publicētas fotogrāfijas. Arī tad, ja attēls ir pieejams fotogrāfiju aģentūrā vai bankā, ir jāizlasa vietnē publicētais licences līgums un jāsaprot, ko ar attēlu drīkst darīt, piemēram, vai ir atļauta tā izmantošana komercdarbībā. Savukārt, ja pats esat fotogrāfijas vai attēla autors, tas ir skaidri jānorāda, turklāt, ja attēls ir publiski pieejams, vēlams norādīt, ka bez jūsu atļaujas tālāk to izmantot nedrīkst.

P

ar intelektuālo īpašumu ir jābūt uzmanīgiem tāpat kā par jebkuru citu īpašumu. Ir jāsaprot, kas tieši un kam pieder, jāgādā par savu īpašumu, jāapsver tā reģistrācijas iespējas un jāatturas aizskart svešu īpašumu. Tad varēsiet koncentrēties uz uzņēmuma attīstību, un arī juristi būs daudz priecīgāki palīdzēt saviem klientiem augt, nevis rakstīt kārtējo īgno vēstuli pārkāpējam. **📌**